

**Міжнаціональна комунікація –
полілог культур**
(актуальні питання навчання іноземців)

Збірник наукових праць

*За загальною редакцією
доктора філологічних наук,
професора Л. В. Рєви-Лєвшакової*

Рецензенти:

Айдачич Деян – доктор філологічних наук, професор кафедри слов'янської філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Віват Ганна Іванівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики Одеської національної академії харчових технологій;

Козут Оксана Володимирівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри філології та перекладу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Мазенова Олена Вікторівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мов і літератур Близького і Середнього Сходу Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Колектив авторів:

д.тех.н., проф. **Карпаш М. О.**; д.філол.н., проф. **Наєнко М. К.**; д.пед.н., проф. **Онкович Г. В.**; д.філол.н., проф. **Рева-Лєвшакова Л. В.**; д.філол.н., проф. **Степанов Є. М.**; д.пед.н., проф. **Ушакова Н. І.**; д.іст.н., проф. **Ярмоленко М. І.**; к.фіз-мат.н., проф. **Гріневич В. С.**; к.пед.н., доц. **Біденко Л. В.**; к.філол.н., доц. **Веселовська Н. В.**; к.філол.н., доц. **Глобіна Л. В.**; к.пед.н., доц. **Дементьєва Т. І.**; к.псих.н., доц. **Демченко В. А.**; к.фарм.н., доц. **Дочинець Д. І.**; к.пед.н., доц. **Зозуля І. Є.**; к.філол.н., доц. **Іванова Н. Г.**; к.пед.н., доц. **Кірик Т. В.**; к.філол.н., доц. **Кіршо С. М.**; к.філол.н., доц. **Колмикова О. О.**; к.філол.н., доц. **Кулішенко Л. А.**; к.філол.н., доц. **Кучеренко О. Ф.**; к.пед.н., доц. **Кушнір І. М.**; к.пед.н., доц. **Лесик Г. В.**; к.пед.н., доц. **Луценко В. І.**; к.філол.н., доц. **Мойсеєнко Н. Г.**; к. арх., доц. **Семироз Н. Г.**; к.філол.н., доц. **Стадній А. С.**; к.філол.н., доц. **Федотова С. І.**; к.філол.н., доц. **Фокіна С. О.**; к.філол.н., доц. **Чевела О. В.**; к.філол.н., доц. **Чень Шаосюн**; к.хім.н., доц. **Шачнева Є. Ю.**; к.філол.н., доц. **Швець Г. Д.**; к.філол.н., доц. **Юнаш М. В.**; к.філол.н., ст. викл. **Гладир Я. С.**; к.філол.н., ст. викл. **Дядченко Г. В.**; к.філол.н., ст. викл. **Любецька В. В.**; к.філол.н., ст. викл. **Рогальська-Якубова І. І.**; к.пед.н., методист **Черкашина Ж. В.**; доц. **Пахалкова-Соїч Т. В.**; наук. спів. **Філевська Л. М.**; ст. викл. **Алексєєнко Т. М.**; ст. викл. **Боголюбова М. М.**; ст. викл. **Гайдук Л. П.**; ст. викл. **Голованенко Є. О.**; ст. викл. **Кліпатська Ю. О.**; ст. викл. **Коновальчук Н. О.**; ст. викл. **Михайленко-Зото О. О.**; ст. викл. **Сізова Л. В.**; ст. викл. **Снежицька О. С.**; ст. викл. **Турлак Л. П.**; ст. викл. **Чорна Ю.В.**; ст. викл. **Яременко Л. М.**; викл. **Богиня Л. В.**; викл. **Бондар Ю. О.**; викл. **Косенко Ю. Г.**; викл. **Литвин І. П.**; викл. **Погорєлова А. М.**; викл. **Степанова С. Є.**; викл. **Шадурська Л. І.**; викл. **Шиляєва Т. В.**; викл. **Янушевська І. Б.**; студ. **Дергхам Бассам.**

Міжнаціональна комунікація – полілог культур (актуальні питання навчання іноземців) :
M58 зб. наук. праць / за загальною редакцією проф. Л. В. Реви-Лєвшакової. – Одеса : Одес.нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. – 212 с.: іл., табл.

ISBN 978-617-689-324-0

Наукові студії збірника присвячено широкому колу проблем роботи з навчання іноземців у закладах вищої освіти. Загальна концепція об'єднання різного досвіду роботи під гаслом міжнаціональної комунікації представляє собою розширені можливості зацікавити різних за фахом спеціалістів.

Книгу адресовано фахівцям з роботи з іноземними студентами та слухачами підготовчих відділень для іноземних громадян.

УДК 81'243:378.091.2–054.6:316.77–027.543(082)

ISBN 978-617-689-324-0

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО САМООЗНАЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ: ПОЛІЛОГ КУЛЬТУР

| | |
|--|-----|
| <i>Дочинець Д. І., Гайдук Л. П., Чорна Ю. В.</i> Позааудиторна робота як один із засобів налагодження «діалогу культур» на початковому етапі мовної підготовки | 139 |
| <i>Кіришо С. М.</i> Сприяння соціально-психологічній адаптації іноземних студентів під час навчання в Україні | 142 |
| <i>Кучеренко О. Ф.</i> Міжкумуникативна компетенція як чинник міжнаціональної та міжмовної культури | 146 |
| <i>Литвин І. П., Карнаш М. О.</i> Культурологічний підхід у процесі вивчення української мови як іноземної | 150 |
| <i>Луценко В. І., Дергхам Бассам.</i> Навчальні екскурсії як засіб формування лінгвокультурної компетенції іноземних студентів (рос.) | 152 |
| <i>Турлак Л. П.</i> Формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців морської галузі у процесі професійної підготовки | 155 |
| <i>Шадурська Л. І.</i> Особливості комунікативної поведінки іранських студентів (рос.) | 159 |
| <i>Шиляєва Т. В.</i> Полілог культур в навчанні іноземній мові (рос.) | 161 |
| <i>Ярмоленко М. І.</i> Соціальна адаптація екіпажів морських суден та її вплив на безпеку мореплавства | 165 |

ТЕОРІЯ Й МЕТОДИКА ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІНОЗЕМЦІВ

| | |
|---|-----|
| <i>Михайленко-Зото О. О.</i> Оптимізація підходів до вивчення паронімів у текстах різних стилів (рос.) | 170 |
| <i>Наєнко М. К.</i> Шевченко і Гоголь у зарубіжній транскрипції | 176 |
| <i>Степанов Є. М.</i> Лінгвокультурологічні шібболети російської мови України в процесі навчання російської мови іноземців (рос.) | 181 |
| <i>Степанова С. Є.</i> Мовні засоби вираження соціального статусу в художній літературі початку ХХ століття (рос.) | 187 |
| <i>Фокіна С. О.</i> Полілог культур в ліриці сучасного поета Андрія Ширяєва (рос.) | 196 |
| <i>Чень Шаосюн.</i> Специфіка вираження розділових відносин сурядними сполучниками в ідео стилі К. Г. Паустовського (рос.) | 202 |
| Відомості про авторів | 209 |

Особливості національного самоозначення іноземних студентів: полілог культур

УДК 378.147.016:81'243]-057.87-054.6:378.046-021.67

Д. І. Дочинець, Л. П. Гайдук, Ю. В. Чорна
(м. Запоріжжя, Україна)

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ НАЛАГОДЖЕННЯ «ДІАЛОГУ КУЛЬТУР» НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проведено стислий аналіз основних адаптаційних проблем, які виникають у іноземних громадян на початковому етапі вивчення української мови. Підкреслюється значення позааудиторної роботи для більш успішної адаптації іноземних громадян до українськомовного освітнього середовища та подолання ними мовного та культурного бар'єрів. Відзначається роль культурних, творчих заходів, екскурсійних програм у засвоєнні іноземними громадянами української мови та специфічних особливостей українського культурного простору.

Ключові слова: адаптація, соціокультурна компетенція, позааудиторна робота, освітнє середовище.

The brief analysis of basic adaptation problems that arise for foreigners on the basic stage of study of Ukrainian is conducted in the article. The article underlines the importance of extra-curriculum activity for more successful adaptation of foreign citizens to the Ukrainian-language educational environment and for overcoming by them language and cultural barriers. The role of cultural and creative events, excursion programs in mastering Ukrainian and specific features of Ukrainian cultural space by foreign citizens is pointed out.

Key words: adaptation, sociocultural competence, extra-curriculum activity, educational environment.

В статье проведен краткий анализ основных адаптационных проблем, возникающих у иностранных граждан на начальном этапе изучения украинского языка. Подчеркивается значение внеаудиторной работы для более успешной адаптации иностранных граждан в украиноязычной образовательной среде и преодоления ими языкового и культурного барьеров. Отмечается роль культурных, творческих мероприятий, экскурсионных программ в усвоении иностранными гражданами украинского языка и специфических особенностей украинского культурного пространства.

Ключевые слова: адаптация, социокультурная компетенция, внеаудиторная работа, образовательная среда.

Успішна адаптація іноземних громадян-слухачів центрів підготовки іноземних громадян до нового для них освітнього і соціокультурного середовища багато в чому залежить від психологічних особливостей іноземців, їхніх міжособистісних стосунків, соціально-психологічної атмосфери у межах академічної групи. Сам процес адаптації є досить складним і включає в себе кілька видів адаптації: індивідуально-психологічну, соціально-психологічну, культурну, комунікативну, фізіологічну та інші. Всі вони тісно пов'язані між собою і обумовлені подоланням культурного і мовного бар'єрів, а також пристосуванням організму до нових кліматичних та соціально-побутових умов.

Згідно з І. О. Кривцовою [2], найбільш значущими психологічними проблемами для іноземних слухачів на початковому етапі навчання є:

- труднощі, пов'язані із входженням в життя у новому кліматі, незвичних побутових умовах, з необхідністю пристосування до нових норм і традицій поведінки і взаємодії з оточуючими;
- часті прояви етнокультурних стереотипів й упереджень, в тому числі у вигляді побутового націоналізму і расизму в регіонах навчання;
- різноманітні і складні, часто важко прогнозовані ситуації соціо-культурного, навчального та по-

бутового плану, які породжують соціальні та психологічні труднощі і призводять до неможливості реалізації особистісно актуальних мотивів, емоційних, пізнавальних, поведінкових проблем і часом до фрустрації;

– дезадаптивні реакції, що призводять до погіршення самопочуття, підвищення тривоги, вираженої відчуженості від колективу навчальної групи, внутрішньоособистісних і міжособистісних конфліктів і, як наслідок, зниження успішності, втрати інтересу і мотивації до навчально-професійної діяльності.

Для подолання труднощів, що виникають у іноземних громадян на початковому етапі навчання в новому соціальному середовищі потрібне формування соціокультурної компетенції – сукупності знань про країну мови, що вивчається, національно-культурні особливості соціальної і мовної поведінки носіїв мови і здатності користуватися цими знаннями в процесі спілкування, відповідно до правил поведінки, норм етикету, соціальних умов і стереотипів поведінки носіїв мови. За досить короткий період іноземні громадяни-слухачі кафедр мовної підготовки мусять отримати і засвоїти достатньо великий обсяг знань про країну мови, що вивчається, духовні цінності і культурні традиції, особливості національного менталітету. Саме під час початкового етапу навчання іноземці отримують перший досвід спілкування в новому освітньому та соціально-побутовому середовищі, перед ними постає проблема вибору прийнятного стилю спілкування, формується особисте відношення до фактів іншомовної культури, а також вміння осмислювати і долати можливі соціокультурні конфлікти при спілкуванні. Крім того, іноземні громадяни оволодівають способами застосування мови, що включає, зокрема, правильне вживання соціально маркованих мовних одиниць в мові в різних сферах міжкультурного спілкування, сприйнятливості до схожості і відмінностей між рідними і іншомовними соціокультурними явищами тощо.

Велике значення для соціально-психологічної адаптації та формування соціокультурної компетенції іноземних учнів має позааудиторна робота, що проводиться працівниками ЗВО. Це, в першу чергу, деканат по роботі з іноземними громадянами, викладачі кафедр мовної підготовки, представники земляцтв, співробітники національних культурних центрів та кабінетів психологічної та консультативної допомоги. В сукупності вони сприяють адаптації іноземних громадян до незвичних навчальних та побутових ситуацій, забезпечують необхідною інформацією, здійснюють допомогу в налагодженні соціальних контактів і в освоєнні нових соціальних ролей.

Позааудиторна робота з іноземними слухачами проявляється також в організації міжособистісної взаємодії і взаєморозуміння між іноземними учнями і викладацьким складом, що є однією з найважливіших умов успішної адаптації іноземних громадян до нового освітнього середовища.

Взаємодія і взаєморозуміння між іноземними учнями і викладацьким складом з'являється внаслідок багатьох чинників. По-перше, це знайомство іноземних громадян з соціокультурними нормами поведінки в новому для них соціумі бажано у сприятливих умовах. По-друге, формування доброзичливих, заснованих на довірі, взаєморозумінні стосунків між викладачем і слухачами академічної групи, чому сприяє створення на занятті спокійного психологічного клімату, атмосфери творчої діяльності, спрямованої на досягнення поставлених перед слухачами академічної групи цілей. Також важливою є робота над подоланням стереотипних негативних установок по відношенню до носіїв іншої культури.

Іншою важливою умовою ефективного проведення позааудиторних робіт є залучення іноземних громадян до міжкультурної комунікативної практичної діяльності. Це можуть бути екскурсії, відвідування різноманітних культурних заходів, участь у творчих конкурсах тощо. Зрозуміло, що на початковому етапі вивчення мови подібні заходи можуть бути проведені лише за умови активної участі викладачів-кураторів академічних груп, що сприяє більш швидкому формуванню доброзичливих міжособистісних стосунків і сприятливого психологічного клімату. Таким чином, у іноземних учнів формується позитивне відношення до країни перебування, а також до носіїв іншої культури. Більш того, активне залучення до активної взаємодії з новим освітнім та культурним середовищем сприяє соціалізації іноземного слухача у рамках нового культурного простору, адже основні труднощі першого року навчання у іноземних громадян пов'язані саме з входженням до нового колективу, незвичним новим середовищем та необхідністю повсякчас спілкуватися на нерідній мові.

Ефективним засобом залучення іноземних громадян до активної пізнавальної позааудиторної діяльності на початковому етапі вивчення мови є проведення різноманітних екскурсій.

Екскурсії виконують дві ролі: ознайомлювальну, тобто знайомлять іноземних учнів з університетом, з містом, у якому вони навчаються, і навчально-практичну, а саме: дають можливість застосува-

ти отримані на заняттях мовні знання, уміння, навички. Таким чином, можна розділити екскурсії на два типи: загальні і тематичні.

Проведення загальних екскурсій має на меті допомогти іноземним учням адаптуватися в українськомовному освітньому середовищі. Наприклад, навчитися орієнтуватися в університеті та в місті, користуватися громадським транспортом, здійснювати покупки, замовляти їжу, викликати таксі, купувати необхідне канцелярське приладдя тощо. У Центрі підготовки іноземних громадян Запорізького державного медичного університету для іноземців у перші місяці навчання регулярно проводяться ознайомлювальні екскурсії центральними вулицями міста та студентським містечком. Під час прогулянки студентським містечком новачки знайомляться з розташуванням навчальних корпусів та гуртожитків, дізнаються, де знаходиться наукова бібліотека, медичний пункт, кафетерій, відділення банку, а також відвідують анатомічний музей, розташований в одному з корпусів університету. Такі екскурсії носять практичний і пізнавальний характер, тому вони мають бути тісно пов'язані з практичним курсом української мови за тематикою і лексико-граматичним наповненням.

Під час проведення екскурсії викладачу необхідно домагатися від учнів свідомого застосування мовних знань, умінь, навичок. Від розуміння змісту використовуваного матеріалу, готовності учнів включати його в мовну діяльність багато в чому залежить формування мотивації в оволодінні мовою. Основне дотримання цього принципу полягає у тому, що викладач, який проводить екскурсію, завжди повинен відчувати і відслідковувати допустимий рівень складності, перевищення якого перетворює позааудиторну діяльність на академічне заняття.

Тематичні екскурсії, що проводяться у Центрі підготовки іноземних громадян ЗДМУ знайомлять іноземних громадян з культурними центрами, архітектурними пам'ятками, музеями Запоріжжя. Зокрема, щороку проводиться екскурсія до історико-культурного комплексу «Запорізька Січ», що розташований на о. Хортиця. Оскільки традиційно така екскурсія відбувається у травні, слухачі Центру мають достатній лексичний запас і не відчують значних труднощів під час спілкування з екскурсійним гідом, а знання, отримані з курсу «Країнознавство», допомагають осмислити і провести міжкультурні паралелі. Тим самим, руйнується психологічний бар'єр під час полікультурного спілкування.

Попри те, що такі екскурсії близькі за тематикою до звичайних туристичних маршрутів, цілі їх є суто навчальними. Це і засвоєння лінгвістичної та країнознавчої інформації, і налагодження «діалогу культур», і формування позитивного сприйняття іноземними громадянами українського культурно-історичного простору.

Таким чином, неможливо не відзначити роль позааудиторної роботи для налагодження «діалогу культур» та полегшення соціокультурної адаптації іноземних громадян на початковому етапі навчання. Позааудиторні заходи підвищують інтерес до вивчення української мови, сприяють оволодінню новою інформацією, формують позитивну мотивацію і, як наслідок, забезпечують якісне засвоєння навчального матеріалу. Підготовка і проведення позааудиторних заходів не лише активізує процес адаптації іноземних учнів до нового культурно-освітнього середовища, але і залучає іноземних громадян до ознайомлення з українською історією і традиціями, допомагає розвинути в них творчі здібності, налагодити міжкультурний діалог.

Список використаних джерел

1. Арсеньев Д. Г. Социально-психологические и физиологические проблемы адаптации иностранных студентов / Д. Г. Арсеньев, М. А. Иванова, А. В. Зинковский. – СПб, 2003. – 160 с.
2. Кривцова И. О. Социокультурная адаптация иностранных студентов к образовательной среде российского ВУЗа (на примере Воронежской государственной медицинской академии им. Н. Н. Бурденко) // Фундаментальные исследования. Педагогические науки. – 2011. – № 8. – С. 284–291.
3. Сегеда О. О. Особливості адаптації іноземних студентів до освітнього середовища України / О. О. Сегеда, А. А. Осипенко // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – Харків, 2014. – Вип. 48. – С. 199–208.